

לְשׁוֹק אֶמְרָתִי מְהוֹלֵל, ש'אמרתני' משמע חידוש של שלמה, ובהכרח לשון שבח, כי אם מהולל היינו לשון גנאי [לשון הוללות], הוא מפורסם לכל (בן יהוידע).

וְשִׁבְחָתִי אֲנִי אֶת הַשְּׁמֵחָה, שמחה של מצוה שהיא שלימות אלוות, אשר על ידה נפש האדם בשלימות, ואילו שמחה שאינה של מצוה, היא שלימות גופנית אשר אין בה מעלה, אלא חסרון נטיה לגשמיות (מהר"ל).

שְׁמֵחָה שֶׁל מִצְוָה, כגון הכנסת כלה (רש"י), כלומר, לא רק מי שבא לדרגה שבאה לו שמחה מעצם קיום השמחה, שפשיטא שהיא שמחה של מצוה, אלא אפילו מי שלא בא לדרגה זו, אבל מקיים מצוה שיש בה שמחה, היא שמחה של מצוה (הערות הגר"ש אלישיב).

שְׁמֵחָה שְׂאִינָה שֶׁל מִצְוָה, לא רק שמחה של חול, אפילו שמחה של עונג שבת ויום טוב, כשאינם לשם שמים, הם שמחה שאינה של מצוה (בן יהוידע).

לֹא מִתּוֹךְ עֲצוּבוֹת, המטמטת את הלב, וסותמת שבילי ההכנה לעבודת ה' (מאירי).

וְלֹא מִתּוֹךְ עֲצוּלוֹת, שקידה וההתבוננות (מאירי), והיא ביטול גדול לעבודת הבורא (ענף יוסף).

וְלֹא מִתּוֹךְ קְלוֹת רֹאשׁ, ליצנות (רש"י), ויש מפרשים, 'מתוך שיחה' היינו ליצנות, ו'קלות ראש' היינו זחיחות, היפך כובד ראש (רש"י ברכות לא, א ד"ה שיחה).

וְכֵן לְחֵלוֹם טוֹב, שהחלום אחד מששים בנבואה (ראה ברכות נז, ב), וכשם שאין השכינה שורה אלא מתוך שמחה, כך חלום טוב אינו אלא מתוך שמחה (מהר"ל), וחלום טוב היינו חלום אמת, אפילו אם אינו חלום טוב, כי ההודעה טובה היא לו, שיבטל הגזירה על ידי תשובה ותפילה, וחלום שאינו טוב, הוא חלום שאינו אמת, שמבהילים אותו בבהלות חינם, עונש על חטאי (הת"ס).

הָא בְּרָבָה וְהָא בְּתַלְמִיד, שהתורה היא אש, ותלמיד המתקרב אליה ללא מורא, הוא כמתקרב לאש ללא מורא שנכוה, לא כן הרב שכבר יש לו תורה, ראוי שיהיה בשמחה ובשלימות, כדי שתהא התורה אצלו בשלימות (מהר"ל).

הָא מִקְמֵי דְלַפְתָּח הָא לְבָתֵּר דְּפִתְחָה, כמתקרב אל המלך, שקודם שמגיע אליו הוא בשמחה, וכשהוא לפניו הוא באימת מלכות, כך קודם הלימוד יהיה בשמחה כדי שיהא לבו רחב בתורה, ובשעת הלימוד יהיה באימה ופחד מפני כבוד התורה (מהר"ל).

אָמַר מִלְתָּא דְּבְרֵיהּ תּוֹרָה, דברי תורה בדרך חידוד, או דברי אגדה המושכים את הלב, ולא דברי בדיחות בעלמא (פני יהושע, פתיחה לכתובות), ויש מפרשים, 'ליצנותא דעבודה זרה', לבטל העולם הזה בתכלית, כדי לדומם ולהגביה לומדי התורה, שהקרב ללימוד תורה עם שפלות לא יצליח (דעת תורה לרבי ירוחם ליבוין, בראשית עה).

הָא בְּדַבְרֵי תּוֹרָה, שאם ישתוק לכסיל, ישאר בטעותו וגם יטעו אחרים (פלא יועץ, כללות א [טו]). ■ וכן הלכה (מג"א א"ח קנז, ב).

רְצוּנָה שֶׁתְּשִׁתָּח כּוֹס שֶׁל יַיִן, שְׁתָּה וּפְקַע, שכוין שבאו לפסול בממזרות, כל הפוסל במומו פוסל וסופם מיתה (ראה יבמות עה, ב 'ממזרא לא חי'), והציעו להם יין כדן היוצא ליהרג שמשקין אותו כדי שתטרף דעתו (סנהדרין מג, א) (לקט שיחות מוסר, ב קעו).

וְלֹא יָכִיל לִיָּה דְלָא הָוָה פְּסֵק פּוּמִיָּה מְגִירָסָא, שהתורה היא עין החיים, ואין מיתה במקום חיים, ומסובב הסיבות גורם ללומדים שיפסיקו מלימודם בשעת מיתתם (רבונו בחיי כד הקמה, תורה [הראשון]), ויש סוברים, שיש צדיקים המתים אפילו תוך כדי עסקם בתורה, שמייתתם מיתת נשיקה ולא על ידי מלאך המות (פנים יפות במדבר יט, ד).

אָבָא מַת וּמוֹטָל בַּחֲמָה, ששאר אדם שמת מותר לטלטלו אגב כסותו [ורק אם מת ערום אסור בטלטול], לא כן בגדי מלך שאסורים ללבישת שאר אנשים, בגדי מוקצים, ואי אפשר לטלטלו אגב כסותו (מג"א ש"א, טז), ולא טלטלו על ידי נכרים, שלא היו מצויים, כיון שעבדי שלמה היו נימולים (רא"מ הורבין לעיל ע"א).

וגזירת מוקצה שהתחדשה בימי נחמיה בן חכליה (ראה להלן קנז, ב) היתה רק על כלים, ומוקצה מחמת גופו היה אסור לטלטל אפילו בימי דוד ושלמה או קודם לכן (ש"ע הגר"ז א"ח שח, יז), או ששאלת שלמה היתה על אסור הוצאה מרשות לרשות (חת"ס להלן קנז, ב ועל הש"ע א"ח ש"א, ב בדעת הרמב"ן).

וְכַלְבִּים שֶׁל בֵּית אָבָא רְעֵבִים, שבימי חיי דוד אכלו משיירי סעודתו, וכשמת נותרו ללא מזון (עיון יעקב).

מָה אֲעֻשָׂה, הסתפק אם נבילה שמתה בשבת מותרת בטלטול (רש"י), או הסתפק אם יש אסור טירחה בחיתוך נבילה (ראש יוסף), או הסתפק שמה אין מזונותיהם עליו מחמת שהוא אונן הפטור מכל המצוות, ודינם ככלבי הפקר שאסור להאכילם בשבת (רא"מ הורבין לעיל ע"א).

שְׁלַחוּ לִיָּה חֲתָךְ נְבִלָה וְהַנֵּחַ לַפְנֵי הַכְּלָבִים וְכוּ', לכבוד אביו הקדים שלמה ואל עליו תחילה, והם השיבוהו על הכלבים תחילה משום צער בעלי חיים (עיון יעקב).

הֵנַח עָלָיו כְּפָר או תִּינוֹק וְטָלְטְלוּ, שנעשה המת טפל להם (ריטב"א להלן מג, ב), ויש שפירש, שהנחת תינוק על המת מחשיבה את המת למיטה לתינוק, ומותרת הוצאה, וכמו ששינוי (להלן צג, ב) שהמוציא את החי במיטה, פטור אף על המיטה, שהמיטה נעשית טפלה לו [וככר שאמרו לאו דוקא, שמותר רק על ידי תינוק] (חת"ס על הש"ע א"ח ש"א, ב).

וּמִפְנֵי מָה לֹא גָנוּזוּהוּ מִפְנֵי שֶׁתְּחַלְתּוּ דְּבְרֵי תּוֹרָה וְסוֹפוּ דְּבְרֵי תּוֹרָה, שקהלת היא חכמתו של שלמה ולא נביאות, ולולי תחלתו וסופו דברי תורה, לא היינו דורשים דבריו ליישב הסתירות שבו, והיה נגזז למרות שתחלתו וסופו דברי תורה (ע"פ מהרש"א ושבת של מי בדעת רש"י).

כָּל הָעוֹלָם כּוֹלוּ לֹא נִבְרָא אֶלָּא בְּשִׁבְלֵי זֶה, שמאחר ואין לקב"ה בעולמו אלא יראת שמים, האדם נברא להיות ירא, ורק משום שאי אפשר לו להיות יחידי בעולם, נברא עמו שאר הנבראים, **שְׁקוּל זֶה כְּנֶגְדֵי כָּל הָעוֹלָם כּוֹלוּ**, שלדעת ר' אבא בר כהנא אין לומר ששאר הנבראים נבראו לבטלה, אבל הירא מובדל ממצביאותם ועולמם הגשמי של שאר נבראים, והוא עולם בפני עצמו, השווה לעולמם בחשיבותו, **לֹא נִבְרָא כָּל הָעוֹלָם כּוֹלוּ אֶלָּא לְצוּוֹת לְזֶה**, שלדעת שמעון בן עזאי הנבראים מתחברים אל הירא, כחיבור הגוף אל הנשמה, ועל ידי זה כאילו יש להם מדרגתו (מהר"ל).